

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Etelä-Pohjanmaan liitto kiittää mahdollisuudesta lausua maaseutupoliittisesta selonteosta, joka on erittäin perusteellinen ja laaja analyysi Suomen erilaisista maaseutualueiden realiteeteista, olosuhteista, mahdollisuuksista ja uhista.

Selonteossa ansiokasta on johdonmukainen paikkaperusteisuuden ja alhaalta ylöspäin -logiikan esille tuominen. Samaa hienojakoisempaa otetta toivoisi alue- ja rakennepolitiikassakin, jonka osalta määrittelyissä leimaa antavaa on suuralueittaisen tarkastelun korostaminen. Tällöin maakuntakohtaiset erityispiirteet häviävät ja johtopäätöksiä tehdään suuraluetason keskiarvoihin pohjautuen.

Kaupunkien ja maaseutualueiden välinen keskinäisriippuvuus on vahva ja korostunut entisestään kriisien myötä. Tätä voisi tuoda esille enemmänkin kuitenkin niin, että maaseutua ei nähdä pelkästään raaka-ainevarastona tai vapaa-aika- ja matkailureservaattina. Kaikenlaista kaupunkien ja maaseudun vastakkainasettelua potentiaalisesti lisäävää puhuntaa tulee välttää, sillä niiden keskinäisriippuvuus on todellinen.

Ohjelma ei tunnista riittävästi nykyisen maaseutupolitiikan suurinta ongelmaa, jossa ns. laaja maaseutupolitiikka on käytännössä kapeutunut ja hajautunut ”suppeaksi”, projektivetoiseksi kehittämiseksi. Tämä asia liittyy myös siihen, että maaseutupolitiikan konkretia ontuu, eikä politiikassa kyetä tuottamaan uusia innovatiivisia avauksia.

Selonteon kieli on monin paikoin hyvin virkamiesmäistä jargonia. Sisältöä tulisi pyrkiä selkeyttämään mahdollisuuksien mukaan. Asioiden kirjoittaminen yksinkertaisesti ja selkeästi ei vähennä niiden arvoa.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Selonteossa on johdonmukaisesti käsitelty maaseudun kehityksen eri ulottuvuuksia suhteessa Suomen hallitusohjelmaan (soveltuvin osin myös edellisiin hallitusohjelmiin) sekä EU-tason ja muun muassa OECD:n maaseutupolitiikkaan ja -tutkimukseen.

Laajan maaseutupolitiikan ulottuvuudet on tunnistettu hyvin ja tuotu esille asian holistisuutta. Onkin todettava, että monet maaseudun elinvoimaan sekä asumisen ja yrittämisen edellytyksiin liittyvät haasteet ovat kompleksisia eivätkä siten ratkaistavissa yksittäisillä toimenpiteillä vaan laaja-alaisella yhteistyöllä ja määrätietoisuudella. Tämä on toki selonteossa hyvin tunnistettukin. Kyse onkin nyt tavoitteenasetantaan sitoutumisesta ja siitä, että tämän pohjalta päästään entistä tehokkaammin pureutumaan tarvittaviin toimiin riittävin resurssein ja politiikkatoimin.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Tilannekuvassa tunnistetaan erinomaisesti maaseudun yritysten työllistämispotentiaali sekä mahdollisuudet uudelle yrittäjyydelle mm. luova talous, ilmastonmuutoksen sopeutumisen toimissa tai ruoka-alalla. Nämä eivät kuitenkaan tule riittävällä tavalla huomioiduksi visiotekstissä eikä riittävän konkreettisesti toimenpiteissä.

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Tarkastelu on kattava ja relevantti. Moni sellainen asia (esim. maahanmuutto ja maaseutualueet, monipaikkaisuus, energiasiirtymän vaikutukset), joista selontekoa luettaessa jäi hieman kaipaamaan syventämistä, on kuitenkin avattu perusteellisesti liitteessä 6.

Hyvä, että on tuotu esiin oikeudenmukaisuuden näkökulmia mm. luonnon ja luonnonvarojen hyödyntämisen vaikutuksista maaseudun asukkaisiin ja elinkeinoharjoittajiin. Pelkkä maaseudun asukkaiden osallistaminen ei kuitenkaan riitä oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Kuten selostuksessakin tuodaan esiin, haasteiden ratkaisemiseen tähtäävien tavoitteiden tulee palvella kokonaisvaltaisesti myös maaseutualueiden tarpeita, taloutta ja toimintaympäristöjä.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Väestönmuutos: mitä tulee maaseutualueiden veto- ja pitovoimaan nuorten osalta, tarkastelussa voisi painokkaammin tuoda esille henkisen asenneilmapiirin merkitystä nuorten ratkaisuihin. Nämä

ovat tulleet esille esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategian valmistelun yhteydessä, kun nuorilta on kerätty näkemyksiä.

Talous ja elinkeinot: ruokajärjestelmän merkitystä omavarais-, turvallisuus- ja huoltovarmuuskysymyksenä on nostettu esille samoin kuin sitä, miten erilaiset tekijät ja ilmiöt sen kehittymiseen vaikuttavat. Tarkastelu voisi olla hieman syvempi teeman merkittävyyden takia. Koko järjestelmän kannalta kriittinen kysymys on, että maatalouden kannattavuuskriisi saataisiin ratkottua, sillä alkutuotanto muodostaa perustan koko ruokajärjestelmän toimivuudelle.

Ilmastomuutokseen sopeutuminen ja varautuminen: on tuotu esiin ilmastomuutoksen ja siitä syntyvien riskien vaikutusta maaseutualueille. Tämän ohella tulisi nostaa esiin maaseutualueiden erityiskysymykset ilmastomuutokseen sopeutumisessa ja varautumisessa. Sopeutumiseen ja varautumiseen liittyviin toimiin tarvitaan maaseutualueilla jatkossa merkittäviä panostuksia. Sopeutuminen on erityisen tärkeää maataloudessa, koska muuttuvat ilmasto-olosuhteet ja sään ääri-ilmiöt vaikuttavat suoraan viljelyyn, karjankasvatukseen ja ruoantuotantoon. Ilman sopeutumistoimia maatalouden tuottavuus ja ruokaturva voivat heikentyä merkittävästi. On myös huomioitava, että ilmastomuutokseen sopeutuminen on paikallista.

Selonteossa on syytä huomioida, että vapaa sivistystyö tarjoaa käytännössä koko Manner-Suomen, myös maaseutualueet, kattavan rakenteen, johon taiteen ja kulttuurin ammattilaiset voivat kiinnittyä. Vapaa sivistystyö turvaa monille taiteen ja kulttuurin ammattilaisille säännöllisen elannon, ja sen ohella on mahdollista työskennellä omien taiteen ja/tai kulttuurin projektien parissa. Maaseutualueiden asukkailla on yhdenvertainen oikeus laadukkaaseen vapaaseen sivistystyöhön, ja laatu varmistetaan ammattitaitoisilla opettajilla ja ohjaajilla.

Kulttuuripalveluiden saatavuutta maaseudulla voidaan turvata alueille selkeästi osoitetulla julkisella rahoituksella, esimerkiksi erillishakujen muodossa. Alueille ns. korvamerkityllä rahoituksella voidaan huomioida alueelliset kehittämistarpeet ja paikallisen taide- ja kulttuurikentän erityispiirteet. Hyvä esimerkki tästä on Taiteen edistämiskeskuksen kautta vuosina 2022–2023 myönnettyt erityisavustukset harvaan asutun maaseudun kulttuuritoimintaan, eli HAMA-tuet. Erityisavustusten hakukelpoisuuden ehtona käytetty Suomen ympäristökeskuksen kaupunki-maaseutu-luokitus poissulki ydinmaaseudun (ja kaupungin läheisen maaseudun), mutta jatkossa tarvitaan myös ydinmaaseutualueille kohdennettua rahoitusta kulttuuritoimintaan.

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Maaseutuvisio antaa strategisen, pitkäjänteisen suunnan maaseudun kehittämiseksi. Sen konkretisoituminen edellyttää kuitenkin vahvaa aluekohtaista toimeenpanoa, politiikkatoimia ja rahoitusta. Esitetyssä muodossa visio on etäinen ja sen merkitys jää arvailujen varaan.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Maaseudun kansallinen visio kaipaisi selkeyttämistä ja ytimekkyyttä, jonka laatimisessa voisi hyödyntää esimerkiksi Sitran ”hyvän vision tunnusmerkkejä”.

Visiossa tulisi ottaa paremmin huomioon seuraavia näkökohtia:

Maaseudun kehittäminen alkaa siitä, miten siitä puhutaan

- Ihmisten mielikuvat ja käsitykset vaikuttavat siihen millaisena maaseutu nähdään. Nämä käsitykset vaikuttavat päätöksiin ja maaseudun kehittämisen suuntaan. Maaseudun elinvoiman kehittäminen on yhteinen tehtävä kaikille asuinpaikasta riippumatta.

Ymmärrys alueiden erityispiirteistä on kehityksen edellytyksenä

- Ihmiset päätöksenteossa, hallinnossa ja tiedontuotannossa on tunnistavat, että alueiden toimintaympäristöt poikkeavat toisistaan ja maaseutu ja kaupungit ovat keskinäisriippuvaisessa suhteessa. Maaseudun elinvoiman vahvistaminen edellyttää omien vahvuuksien ja haasteiden tunnistamista sekä alueen erityispiirteiden huomioimista.

Maaseudulla uudistetaan taloutta ja rakennetaan kestävä kasvua

- Ihmiset uudistavat maaseudun taloutta yhteistyössä hallinnon, päätöksentekijöiden ja elinkeinoelämän kanssa. Keskeistä on toimiva infrastruktuuri, puhtaan ja monimuotoisen luonnon merkityksen tunnistaminen ja kestävyyskysymysten huomioiminen liiketoiminnassa sekä osana arkea.

Ihmiset, yrittäjät ja yhteisöt rakentavat tulevaisuutta

- Ihmiset, yhteisöt ja yrittäjät tarttuvat paikallislähtöisiin mahdollisuuksiin hyödyntäen omia vahvuuksiaan ja verkostojaan. He uskovat alueensa myönteiseen tulevaisuuteen ja rakentavat oman toimintansa puhetapojen kautta alueensa pitovoiman.

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuosituks (Anna vastaukset monivalintakysymykseen kohdassa seitsemän Muut täydennystarpeet)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuosituks (24 kpl) olennaiset?

Tavoitteet ja kehittämissuosituks (24 kpl) ovat olennaisia, joskin vieläkin olennaisempaa on niiden konkretisoituminen tekemiseksi suosituksesta riippuen osin pitkällä tähtäimellä, osin välittömästi. Ylivaalikautisuus on mainittu – se onkin erityisen tärkeää sitoutumisen ja pitkäjänteisyyden kannalta.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

- a. talouden uudistumista tukevien rakenteiden vahvistaminen
- b. digitaalisen ja fyysisen saavutettavuuden ajantasaistaminen (tai parantaminen!)
- c. toimintaedellytysten, luottamuksen ja tulevaisuudenuskon voimistaminen

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

Tavoite: Ajantasaistetaan digitaalista ja fyysistä saavutettavuutta [Yhtä oleellista kuin digitaalinen saavutettavuus (laajakaistojen saatavuus) on myös sen painottaminen, että eri väestöryhmät (ml. vanhukset) kykenevät käyttämään digitaalisia palveluja.]

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)? (Merkitse kehittämissuosituksen numerot 1-24)

Kehittämissuositus 15: Asuttavuuden varmistaminen

Kehittämissuositus 19: Välttämättömyyspalveluiden tarkistaminen ja varmistaminen

Kehittämissuositus 12: Osaaminen ja työvoima

Kehittämissuositus 3: Kestävä liikkuminen ja liikenne

Kehittämissuositus 16: Luonnonvarat, maankäyttö ja oikeudenmukaisuus

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

24. MANE ja maaseutuvaikutusten arviointi [On olemassa yleinen riskin paikkaperustaisen ymmärryksen vähenemisestä hallinnossa. Hallinnon keskittäminen ja uudistaminen johtaa väistämättä paikallistuntemuksen heikkenemiseen. Siten ohjelmassa tulee joko maaseutuvaikutusten arvioinnin kehittämisen kautta tai muutoin nostaa esiin hallinnon etääntymisen ongelma.]

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

Kyllä ovat ja niitä on avattu hyvin perusteellisesti.

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Tilannekuvassa haasteet omistajanvaihdosten suhteen tunnistetaan erinomaisesti, mutta toimenpidesuosituksissa ei ole ehdotettu konkreettisia toimenpiteitä haasteen ratkaisemiseksi.

7. Muut täydennystarpeet (anna tässä kohdassa vastaukset kohdan viisi monivalintakysymyksiin)

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Sivuaa esim. kehittämistavoitetta 16, 21 ja 10: Suomessa tarkastellaan kasvihuonekaasupäästöjä tyypillisesti alueperusteisesti. Laskennassa ei kiinnitetä huomiota siihen, missä esimerkiksi tuotettu hyödyke kulutetaan. Esimerkiksi elintarvikkeiden tuottamisesta aiheutuvat päästöt allokoidaan alueperusteisessa laskentamenetelmässä kokonaisuudessaan tuotantokunnalle, kun taas kulutusperusteisessa laskentatavassa päästöt allokoituvat kunnille, joissa elintarvike kulutetaan. Pelkästään alueperusteinen laskentamenetelmä ei anna reilua kuvaa kokonaisuudesta. Kulutusperusteista laskentatapaa tulisikin kehittää edelleen ja käyttää virallisessa tilastoinnissa laajemmin.

Tulisi myös varmistaa laskennan & tilastojen ajantasaisuus (nyt laskentavuodet ovat 2015 ja 2019)

Koskela Maarit
Etelä-Pohjanmaan liitto